

TALLÓZVA

Baj van a tényekkel

Hegelről annyit szokás tudni — írta egyszer csúfolódva **Eörsi István** —, hogy Marx a fejről a talpára állította. Célzása túloz egy kicsé, hogyne túlozna, de azért mégis fülöncsípi a valóságot. Nevét sűrűn emlegetik, ám inkább hivatkoznak rá, semmint olvassák. Mint most is: „Hegel halhatatlan megjegyzésével élve, annál rosszabb a tényeknek”, közli egy színikritika. Idézünk talán úgy gondolja, hogy annál rosszabb Fichtének, ha a halhatatlan megjegyzés tőle származik?

Jobb későn, mint soha

A hatvanéves írónak az egészség mellé erudíciót is kíván további munkájához ünnepi felköszöntője, laudátora. Hogy a megtisztelt mennyire örvend e jókívánásnak, nem tudom, én csak azt tudhatom, ebben a korban már egy kicsinyég késeinek látszik nevelést, képzettséget, tudományos műveltséget kívánni valakinek, amit egyébként nem is szokás, ha csak nem gyerekeknek, fejükre barackot nyomván: tanulj, fiam, légy művelt. Eleddig az erudíció meglétét méltatták az író műve alapján. Ha már kívánni kell, bizonyára hiányzik. S ezt éppen hatvanadik születésnapján illő közölni az ünnepelttel? Jobb későn, mint soha?

Ösforma

„A regény bizonytalan, változékony, koronként új arcot öltő, elpusztíthatatlan válságműfaj, monumentale Urform, lenyűgöző ösforma, ahogy Paul Ernst elnevezte”, szögezi le egyik esszéistánk. Noha előzékenyen lefordította a német szavakat, közlését mégsem értem. A regény minek az ösformája? Saját magának? S ha koronként változik, miért és hogyan marad(hat) meg ösformának? Új arcú ösforma — nem contradictio in adiecto ez, magyarul és magyarul fából vaskarika? Míg így töprenkedem, eszembe jut lassacskán az idézet ösformája, Paul Ernst ugfanis monumentale Uniform-ot írt hajdan, tehát a regény nem ösforma, hanem alakatlanság, formátlanság. Lám, az idézet is ölthet idő jártával új arcot, mint a regény, s mint maga az élet. Mert — látjátok feleim szümtükkel — minden bizonytalan és változékony.

Módosítás

Egyik magazinunk védelmébe veszi az időseket, érdekükben „mindenképpen megérne egy misét, azaz szabályzatmódosítást bevezetni”, vélekedik a cikkíró. Lehet, hogy igaza van, mármint a szabálymódosítás ügyében; de miért érné meg a mise bevezetése?! Kár a szabályzatmódosítást összekeverni egy szállóige-módosítással. Párizs megér egy misét, mondta egykor IV. Henrik, az első Bourbon király, midőn trónját csak vallása megváltoztatásának árán foglalhatta el. E hírhedten híres szállóige tehát a cinikus köpönyegforgatás, az elvfeledés kifejezője. S az öregeken aligha köpönyegforgatással segíthetünk a leghatásosabban.

Úgy látszik, IV. Henrik szerette a szentenciázást, emlekezetes mondása még: vasárnaponként minden paraszt fazekában tyúk főjön. Bizonyára ismerte az álmos-

könyv aranyigazságát, mely szerint tyúkhúst enni nagy haszon. Ez a mondása rokonszenvesebb, mint az előző.

Szavak sorsa

A szavaknak is van sorsuk; némelyek virulnak, divatoznak, mások elfelejtődnek, kikopnak, kipusztulnak a használatból, s szótárak rezervátumában tengődnek, lappangnak. Szép igyekezet életre kelteni egyikét-másikat, csak óvatosan kell hozzájuk nyúlni, különben ártunk nekik és magunknak is. Hangulatos leírást olvasok az őszi kertről, írója egy mókust pillant meg a „padmalyon” ülve. Hol? — káprázik a szemem. A padmaly nem pad, hanem valaminek a vájulata, például a kemence üregének része, a sír fenekén oldalt kiásott üreg, melybe a koporsót helyezik, hogy a lehulló göröngyök be ne zúzzák, lehet alámosott folyópart is. Még jobban megrökönyödtem, mikor másutt „megélemedett főniksz” kerül elélem. A legendás antik csodamadár nem az jellemző, hogy megélemedik (= megöregszik), hanem az, hogy hamvaiból megifjodva kel újra ki: megéled. A poraiból megélemedett főniksz éppen nem megélemedett vénség, hisz maga az örök fiatalság, az újjászületés jelképeként él évezredek óta.

Derekas megoldás

A megrögzött pesszimisták a bibliai Prédikátorral mondogatják, nincs semmi új a nap alatt. Lám, néha ezért mégis kerülközik, csak ne csüggedjünk. Egy férfiú dicséretét olvasom, ki „mérészen megoldotta a gordiusi csomót”. Bizonyára nem zavarta (miként a szerzőt sem), hogy e híres csomó megoldhatatlan, épp arról nevezetes, ezért emlegetjük. (Megoldása egyedül Nagy Sándornak sikerült, bár némelyek szerint csak kettévágta.) Hősünk nyilván olyan bátran, határozottan és szakszerűen látott a dolognak, mintha holmi női övet oldott volna meg egy ruhaderékon. Elvégre a bonyodalmak, a nehézségek azért vannak, hogy megoldjuk, miként azt évtizedekkel ezelőtt jól megtanultuk. S a merész megoldás eredménye: jó mulatság és derekas férfimunka.

A selyemhernyók áldozata

Szavója Jenő egyik fővezére. Mercy tábornok a török alól felszabadított temesi bánóságban meghonosította a selyemhernyótenyésztést. De ezért senki sem nevezte selyemhernyótenyésztőnek. Bezzeg Mészáros Lázár honvédelmi miniszterrel ítéletnapig se moshatja le senki ezt a minősítést: egy történelmi munka így mutatja be: „Ez a huszártiszti egyenruhát viselő jámbor selyemhernyótenyésztő”. Hogy mást is csinált, nemcsak a selyemhernyókról írt? Nemeskürty István a negyvennyolcas honvéd hadseregről készített szép könyvében hiába ismertette elméleti és gyakorlati munkásságát, a szakirodalom csak nem vesz tudomást róla. Még szerencse, hogy Széchenyit nem nevezték ki a legnagyobb magyar selyemhernyótenyésztőnek, noha naplójában is érdeklődéssel írt e tárgyról. Vagy eszébe juthat még valakinek?

S. Z.